

doi: <http://dx.doi.org/10.15407/dse2015.02.164>

УДК: 314.7(477)

В.В. ТУРОК

зав. сектору моніторингу держ. закупівель
Департамент екон. розвитку і торгівлі
Закарпатська обласна держ. адмін.
E-mail: vasylturok@ukr.net

ОЦІНКА РИЗИКУ ПОТРАПЛЯННЯ У СИТУАЦІЮ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ДЛЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Стаття присвячена виявленню соціально-демографічних груп населення, які найбільше наражаються на ризик потрапити у ситуацію торгівлі людьми. З цією метою автором проведено експертне опитування з подальшим аналізом його результатів за допомогою методу аналізу ієрархій. Визначено, що основними чинниками, які сприяють потраплянню у ситуацію торгівлі людьми, є недостатня поінформованість щодо цієї проблеми, складні життєві обставини (матеріальні труднощі) і сімейні проблеми. Найбільший ризик потрапити у ситуацію торгівлі людьми мають такі демографічні групи як чоловіки середнього віку, діти та молоді чоловіки. Отриманий результат експертного опитування кореспондується з інформацією Міжнародної організації з міграції про те, що по допомогу до неї в останні роки частіше звертаються чоловіки, ніж жінки, і найпоширенішою формою експлуатації жертв торгівлі людьми стає трудова.

Ключові слова: торгівля людьми, протидія торгівлі людьми, міграція населення, соціально-демографічна група.

В.В. Турок

зав. сектором моніторинга гос. закупок
Департамент екон. развития и торговли
Закарпатская областная гос. админ.
E-mail: vasylturok@ukr.net

ОЦЕНКА РИСКА ПОПАДАНИЯ В СИТУАЦИЮ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ ДЛЯ РАЗЛИЧНЫХ ГРУПП НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

Статья посвящена выявлению социально-демографических групп населения, наиболее подверженных риску попасть в ситуацию торговли людьми. С этой целью автором проведен экспертный опрос с последующим анализом его результатов с использованием метода анализа иерархий. Определено, что основные факторы, способствующие попаданию в ситуацию торговли людьми, – это недостаточная осведомленность об этой проблеме, сложные жизненные обстоятельства (материальные трудности) и семейные проблемы. Наиболее рискуют попасть в ситуацию торговли людьми такие демографические группы как мужчины среднего возраста, дети и молодые мужчины. Полученный результат экспертного опроса коррелирует с информацией Международной организации по миграции о том, что за помощью к ней в последние годы чаще обращаются мужчины, чем женщины, и самой распространенной формой эксплуатации жертв торговли людьми становится трудовая.

© ТУРОК В.В., 2015

Ключевые слова: торгівля людьми, противодействие торговле людьми, миграция населения, социально-демографическая группа.

V.V. Turok

Head of Sector Monitoring Public Procurement
Department of Economic Development and Trade
Zakarpatska State Region Authority
90441, Zakarpattya region, Khust district, village Zolotarevo
E-mail: vasylturok@ukr.net

EVALUATION OF DANGER TO GET INTO HUMAN TRAFFICKING SITUATION TO DIFFERENT POPULATION GROUPS OF UKRAINE

The socio-demographic groups that are most at risk of getting into a situation of human trafficking are identified in the article. The method of hierarchies' analysis was used by the author to collecting expert opinions. The author determines the main factors inducing people into human trafficking: low awareness of the problem, difficult life circumstances (financial difficulties) and complex family problems. Such demographic groups like middle-aged men, children and young men are under the biggest risk of being involved into human trafficking. The conclusions of the experts' interviews correspond with the statement of the International Organization for Migration that men have applied for assistance of the IOM more often than women, and that labour exploitation has been the most common form of exploitation of human trafficking victims during the last years.

Key words: human trafficking, combating human trafficking, migration, socio-demographic group.

Постановка проблеми. Торгівля людьми, тобто «...здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, переховування або утримання людей шляхом погрози, силою або із застосуванням інших форм примусу – викрадення, шахрайство, обман, зловживання владою або делікатністю становища, шляхом підкупу у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу» [1], є гострою проблемою сучасного світу. Низка експертів одноставно висловлюються про те, що торгівля людьми є однією з галузей кримінального бізнесу, що розвивається найбільш стрімкими темпами в світі. У цій індустрії домінують добре організовані кримінальні синдикати, одержані прибутки йдуть на фінансування інших різновидів злочинної діяльності, в тому числі торгівлі наркотиками та зброєю.

На сьогодні проблема боротьби з торгівлею людьми стала надзвичайно актуальною для нашої держави. З січня 1998 р. по вересень 2014 р. органами МВС України зареєстровано понад 3,3 тис. злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Неefективність політичних та економічних перетворень у державі, корумпованість чиновників, декларативність соціальної політики, зростання прірви між верхами та абсолютною більшістю населення, призвели до обставин, які перетворили Україну на одну з країн, мешканці яких найчастіше стають жертвами торгівлі людьми. У цих умовах особливого значення набуває виокремлення соціально-демографічних груп, представники яких мають підвищений ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри актуальність дослідження явища, воно практично перебуває поза увагою науковців. На сьогодні дослідження у сфері торгівлі людьми «ведуться... переважно неурядовими організаціями або окремими вченими, не привертаючи уваги широкої академічної спільноти» [2]. Окремі аспекти торгівлі людьми в Україні проаналізовані у працях К. Левченко (К. Levchenko), О. Удалової (О. Udalova), О. Позняка (О. Rozniak), Є. Луценко (Ye. Lutsenko), І. Шваб (I. Shvab), зокрема, у науковій літературі описано причини поширення торгівлі людьми [3, С. 16], обізнаність населення щодо цього явища [4, 5] та чинники, які на неї впливають [6].

Дослідження українських фахівців, проведені на початку тисячоліття, дозволили, зокрема, визначити найбільш вразливі до торгівлі людьми категорії населення України [7–9]. Такими є:

- жінки у віці 18–26 років, у першу чергу незаміжні, що мають низький і дуже низький рівень матеріального добробуту (як потенційні жертви сексуальної експлуатації);
- чоловіки у віці 31–60 років, у першу чергу одружені (вразливі до трудової експлуатації);
- діти (в першу чергу дівчатка) віком 13–18 років з неповних та реструктурованих сімей.

З того часу суттєво змінилася ситуація у цій сфері. Зокрема, помітно підвищилася ефективність діяльності держави щодо протидії торгівлі людьми. Так, кількість кримінальних справ із винесенням вироку судами України за подібні злочини (за даними Державної судової адміністрації України) протягом 2003–2011 рр. зроста майже вчетверо і лише нещодавно це зростання призупинилося.

До групи ризику, крім жінок і дітей, останнім часом все частіше стали потрапляти чоловіки працездатного віку. На рис. 1 представлена динаміка розподілу за статтю осіб, які отримали допомогу в рамках програми реінтеграції Міжнародної організації з міграції (далі – МОМ) протягом 2004 – 2014 рр. Як бачимо, кількість чоловіків, що постраждали від торгівлі «живим товаром», зростає.

Безумовно, особи, які отримали допомогу від МОМ, не репрезентують загальний контингент жертв торгівлі людьми, однак становлення тенденції до збільшення частки чоловіків серед контингенту є досить красномовною.

Метою даної статті є виявлення соціально-демографічних груп населення, які найбільше наражаються на ризик потрапити у ситуацію торгівлі людьми, за допомогою проведеного автором експертного опитування.

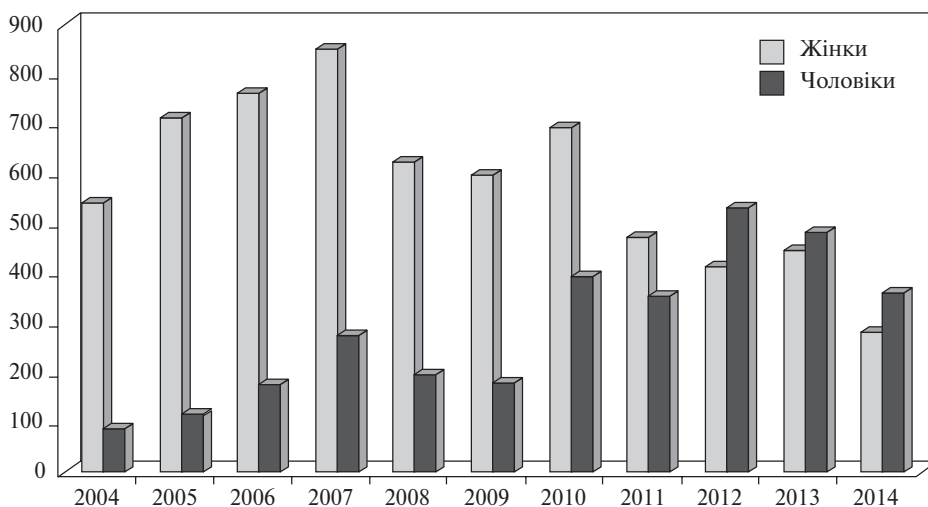

Рис. 1. Стать постраждалих осіб, які отримали допомогу від Представництва МОМ в Україні (2004–2014 рр.)

Джерело: дані МОМ.

Виклад основного матеріалу. Дослідження автора із зазначеної проблеми спиралося на метод аналізу ієрархій (МАІ) [10–13]. МАІ є систематичною процедурою для ієрархічного представлення елементів, які визначають суть проблеми. Метод полягає в декомпозиції проблеми на простіші складові і подальшій обробці послідовності суджень особи, що приймає рішення, за парними порівняннями. У результаті може бути встановлений відносний ступінь взаємодії елементів в ієрархії. Ці судження потім виражаються чисельно. МАІ охоплює процедури синтезу численних суджень, отримання пріоритетності критеріїв і знаходження альтернативних рішень.

Головним моментом у МАІ є те, що ця методологія вільна від ідей обов'язкового застосування того або іншого математичного апарата для вирішення проблеми. Цей метод покликаний вирішувати складні, зазвичай багатокритеріальні, проблеми. Розглянемо, як він може бути застосований для визначення груп ризику та чинників потрапляння в ситуації торгівлі людьми.

У ході вибору соціально-демографічних ознак, покладених в основу виділення груп населення, для яких досліджується ризик потрапляння у ситуацію торгівлі людьми, автором враховано, що кількість таких ознак має бути мінімальною. В іншому випадку необхідно буде виділити значну кількість груп за комбінацією ознак, що призведе до ускладнення роботи експертів. Тож вирішено зупинитися на дослідженні проблеми на рівні груп населення, виділених за ознаками статі та віку, оскільки, по-перше, на відміну від більшості інших соціально-демографічних ознак, це ознаки, на значення яких індивід не може свідомо вплинути (стать незмінна протягом життя людини, вік змінюється незалежно від поведінки індивіда), по-друге, саме статеві-віковий розподіл є основною структурною характеристикою населення. Оцінка відповідного ризику по групах, виділених за ознакою рівня освіти, місцевості проживання, етнічної належності тощо може стати метою окремих досліджень.

При цьому було виділено п'ять груп: діти об'єднані в одну групу незалежно від статі, серед дорослих чоловіків та жінок окремо виділено групи молодих осіб та осіб середнього віку. Особи старшого віку до дослідження не включені, оскільки вони навряд чи можуть бути задіяними у трудовій чи сексуальній експлуатації, а ризик втягнення у жебрацтво скоріше залежить від фізіологічного стану особи, ніж від вікових характеристик.

На рис. 2 представлена декомпозиція завдання визначення найбільш ризикованих груп осіб. Ієрархія будується за результатами обговорення проблеми з фахівцями. На першому етапі експертного опитування автором були опитані чотири фахівці з проблем міграції населення, соціальної політики та безпосередньо торгівлі «живим товаром». В результаті вдалося визначити сім критеріїв, за якими визначено ризик для кожної з п'яти груп населення, виділених за ознакою статі та віку.

Представимо завдання в ієрархічній формі. На першому (вищому) рівні перебуває загальна мета дослідження. На другому – сім факторів або критеріїв, що її уточнюють, і на третьому (нижньому) – п'ять груп – кандидати, які повинні бути оцінені за критеріями другого рівня. Наступним кроком є визначення критеріїв.

Форма спадної декомпозиції охоплює велике коло завдань, при цьому ієрархія рівнів повинна бути такою, щоб елементи нижнього рівня були порівняні попарно по відношенню до елементів наступного рівня і до вершини ієрархії.

У нашому випадку, наприклад, необхідно дати відповіді на питання:

- наскільки представники групи молодих жінок частіше, ніж чоловіки середнього віку, можуть стати жертвами торгівлі людьми за критерієм «Інформованості»;

Рис. 2. Декомпозиція проблеми оцінки вибору груп ризику, які найвірогідніше можуть стати жертвами торгівлі людьми

- наскільки «попадання» в жертви торгівлі людьми через здоров'я вірогідніше, ніж через сексуальну привабливість?

Після ієрархічного відтворення проблеми потрібно встановити пріоритети критеріїв і оцінити кожну з альтернатив за ними, виявивши найважливішу. У МАІ дуже важливі попарні порівняння на кожному рівні ієрархії, тобто елементи завдання порівнюються попарно стосовно їхнього впливу («інтенсивності») на загальну для них характеристику.

Для проведення суб'єктивних попарних порівнянь розроблена шкала оцінювання від 1 до 9. Вона має відображати різницю в судженнях різними експертами при проведенні порівнянь і не повинна бути громіздкою.

Зміст таких обчислень полягає у тому, що вони дають спосіб кількісного визначення порівняльної важливості факторів або результатів у проблемній ситуації. Тоді увага під час вирішення проблеми може бути сконцентрована на чинниках з найбільшою величиною важливості.

Для визначення матриці попарних порівнянь автором були опитані 11 експертів – науковці (доктори та кандидати наук), які досліджують проблеми міграцій населення та соціальної політики, а також представники правозахисних і міжнародних організацій.

За результатами опитування складено вісім матриць, одна – для другого рівня ієрархії і сім – для третього. Перша з вказаних матриць представлена у табл. 1.

Далі в МАІ передбачений етап синтезу пріоритетів, тобто вирішується проблема багатокритеріального планування.

Таблиця 1. Матриця парних порівнянь для другого рівня

Чинники, що сприяють потраплянню у торгівлю людьми	Недостатня поінформованість населення про торгівлю людьми і шляхи попадання в такі ситуації	Сексуальна привабливість	Здатність до важкої фізичної праці	Проблеми зі здоров'ям	Діяльність (бездіяльність) правоохоронних органів з питань захисту населення від торгівлі людьми	Складна життєва ситуація (нестача грошей, безробіття, низька платоспроможність)	Складна сімейна ситуація (розлучення, неповні сім'ї, раннє сирітство, соціальне неблагополуччя)
Недостатня поінформованість населення про торгівлю людьми і шляхи попадання в такі ситуації	1	5	6	4	2	2	2
Сексуальна привабливість	1/5	1	1	2	1/3	1/5	1/6
Здатність до важкої фізичної праці	1/6	1	1	1/3	1/5	1/4	1/5
Проблеми зі здоров'ям	1/4	1/2	3	1	1/3	1/6	1/5
Діяльність (бездіяльність) правоохоронних органів з питань захисту населення від торгівлі людьми	1/2	3	5	3	1	1/3	1/3
Складна життєва ситуація (нестача грошей, безробіття, низька платоспроможність)	1/2	5	4	6	3	1	1
Складна сімейна ситуація (розлучення, неповні сім'ї, раннє сирітство, соціальне неблагополуччя)	1/2	6	5	5	3	1	1

Джерело: побудовано за даними опитування експертів, проведеного автором.

З групи матриць парних порівнянь формується набір локальних пріоритетів, які показують відносний вплив безлічі елементів на елемент верхнього рівня. При цьому знаходять відносну силу, величину, імовірність кожного окремого елемента шляхом «розв'язування» матриць, кожна з яких має обернено симетричні властивості. Для цього необхідно обчислити безліч власних векторів для кожної матриці, а тоді нормалізувати результат до одиниці, одержуючи тим самим вектор пріоритетів.

Таблиця 2. Матриця попарних порівнянь для другого рівня (розв'язок і погодженість)

Критерій	I	II	III	IV	V	VI	VII	Вектор пріоритетів
I	1	5	6	4	2	2	2	0,285688363179
II	1/5	1	1	2	1/3	1/5	1/6	0,049411464858
III	1/6	1	1	1/3	1/5	1/4	1/5	0,036712577298
IV	1/4	1/2	3	1	1/3	1/6	1/5	0,048957995250
V	1/2	3	5	3	1	1/3	1/3	0,122096264182
VI	1/2	5	4	6	3	1	1	0,224923891951
VII	1/2	6	5	5	3	1	1	0,232209443281

Джерело: побудовано за даними опитування експертів, проведеного автором.

Як бачимо з табл. 2, чітко вираженого пріоритету серед чинників немає. Найбільше значення отримав чинник недостатньої поінформованості (0,28), а складні життєві і сімейні проблеми отримали, за думкою експертів, майже однакові оцінки (0,22 та 0,23). Тобто можна зробити висновок, що всі названі чинники мають приблизно однаковий ступінь впливу щодо групи населення на потрапляння в жертви торгівлі людьми. Можна було б обрати для розгляду три або чотири найбільш важливі чинники, наприклад, поінформованість і складні життєві та сімейні обставини, оскільки під час проведення наступних обчислень вони найбільше вплинуть на ймовірність потрапити у ситуацію торгівлі людьми. Але автором було вирішено використовувати всі сім чинників для проведення за допомогою МАІ процесу в повному обсязі.

Шляхом уведення парних порівнянь для третього рівня ієрархії, було проілюстровано порівняльну ймовірність визначених груп ризику стосовно критеріїв другого рівня.

На думку експертів, саме молоді чоловіки (0,399) найбільше потерпають від недостатньої поінформованості про можливість потрапити в ситуацію торгівлі людьми. Сексуальна привабливість є більшою причиною стати жертвою торгівлі людьми для молодих жінок (0,534). Здатність до важкої фізичної праці є чинником відповідної загрози для молодих чоловіків (0,515). За чинником гарного здоров'я на перше місце виходять жінки середнього віку (0,335). Від бездіяльності правоохоронних органів найбільше потерпають діти (0,569). Складна життєва ситуація є чинником потрапляння до групи ризику для чоловіків середнього віку (0,461), а внаслідок складної сімейної ситуації найбільш уразливі діти (0,575).

Після формування набору локальних пріоритетів їх синтезують, починаючи з другого рівня до нижнього (використовується принцип синтезу). Локальні пріоритети множаться на пріоритети відповідних критеріїв вищого рівня і підсумовуються за кожним елементом відповідно до критеріїв, на які впливає цей елемент (кожний елемент другого рівня множиться на одиницю, тобто на вагу єдиної цілі самого верхнього рівня). У результаті отримуємо глобальний пріоритет того елемента, який потім використовується для зважування локальних пріоритетів елементів, порівнюваних відносно нього як критерію, так і розташованих рівнем нижче. Процедура триває до самого нижнього рівня.

Для виявлення глобальних пріоритетів у матриці локальні пріоритети розташовуються відносно кожного критерію, кожний стовпець вектора множиться на пріоритет відповідного критерію і результат підсумовується у кожному рядку (табл. 3, рис. 3).

Таблиця 3. Розрахунок глобального пріоритету

Критерії/групи ризику	Недостатня поінформованість населення про торгівлю людьми і шляхи потрапляння в такі ситуації	Сексуальна привабливість	Здатність до важкої фізичної праці	Проблеми зі здоров'ям	Діяльність (бездіяльність) правоохоронних органів з питань захисту населення від торгівлі людьми	Складна життєва ситуація (нестача грошей, безробіття, низька платоспроможність)	Складна сімейна ситуація (розлучення, неповні сім'ї, раннє сирітство, соціальне неблагополуччя)	Глобальний пріоритет
	0,28850	0,04990	0,03707	0,05239	0,12330	0,21435	0,23449	
Діти	0,02854	0,05993	0,02637	0,09907	0,56914	0,07425	0,57513	0,23835
Молоді жінки	0,08696	0,53419	0,10660	0,22689	0,14660	0,07664	0,04104	0,11171
Молоді чоловіки	0,39932	0,04188	0,51472	0,12342	0,07583	0,20309	0,11596	0,22291
Жінки середнього віку	0,17436	0,24746	0,08217	0,33484	0,11683	0,18545	0,06660	0,15301
Чоловіки середнього віку	0,31082	0,11652	0,27014	0,21577	0,09160	0,46058	0,20126	0,27402

Джерело: побудовано за даними опитування експертів, проведеного автором.

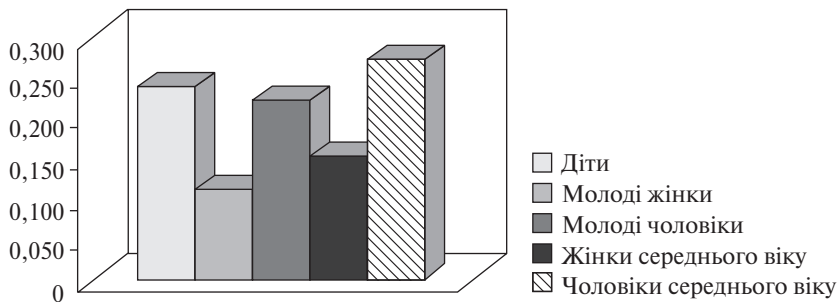

Рис. 3. Ступінь пріоритетності можливих груп ризику, розрахована за результатами експертного опитування

Джерело: побудовано за даними опитування експертів, проведеного автором.

Отже, як показують оцінки експертів, перевагу щодо потрапляння у групу ризику стати жертвою торгівлі людьми мають такі демографічні групи як чоловіки середнього віку, діти та молоді чоловіки. Жінки як групи ризику за експертними оцінками на сьогоднішній час «відстають», що говорить про спрямованість торгівлі людьми в бік трудової експлуатації. Діти також мають високий ступінь ризику. В той же час, показники глобального пріоритету для всіх груп населення набувають невеликих значень.

Висновки. Застосування методу аналізу ієрархій дозволило виявити актуальні пріоритетні чинники та групи ризику, що потребують найбільшої уваги під час протидії торгівлі людьми.

Можна зробити висновок, що немає такого критерію, який би суттєво відрізнявся від усіх інших критеріїв за впливом на групи ризику – потенційних жертв торгівлі людьми. Тобто всі названі експертами чинники є майже рівноцінно впливовими.

Серед уразливих груп населення на сьогоднішній день виділяється група чоловіків, що можуть стати жертвами торгівлі людьми. Це вказує на інтенсивніше трудове спрямування цього кримінального процесу. Отриманий результат експертного опитування кореспондується з інформацією МОМ про те, що по допомогу до неї в останні роки частіше звертаються чоловіки, ніж жінки, а найпоширенішою формою експлуатації жертв торгівлі людьми стає трудова. Однак діти теж залишаються на високому рівні щодо можливості стати «живим товаром», що є небезпечним для суспільства.

І все ж таки, хоча одні групи населення за одними критеріями більш привабливі для торгівців, інші – за іншими, ризик існує для всіх. Тобто невеликі значення глобального пріоритету свідчать про те, що ризик потрапити у ситуацію торгівлі людьми не сильно залежить від приналежності до певної соціально-демографічної групи.

Проведення експертного опитування на основі застосування методу аналізу ієрархій показало, що ризик потрапляння у ситуацію торгівлі людьми для представників різних статево-вікових груп приблизно однаковий. Вищі числові значення показника ризику для чоловіків порівняно з жінками можна розцінювати як свідчення того, що зафіксоване зростання частки чоловіків серед осіб, які звернулися за допомогою до МОМ, дійсно відображає зміну статевої структури постраждалих, а не є наслідком різниці в інтенсивності звертань постраждалих обох статей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. Ratification [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&lang=en
2. Есть ли альтернатива гастарбайтерам? 5 экспертных интервью / П. Власова, Н. Жарова, Т. Холщевникова, Е. Тюрюканова, С.Т. Петерсен — М. : Агентство социальной информации, 2006. — 28 с.
3. Запобігання торгівлі людьми : Навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко та ін.; заг. ред. К.Б. Левченко, О.А. Удалова. — К. : Міленіум, 2004. — 180 с.
4. Ukraine Demographic and Health Survey 2007/Ukrainian Centre for Social Reforms (UCSR), State Committee of Statistics (State Statistics Committee) [Ukraine], Ministry of Healthcare (MH) [Ukraine] and Macro International Inc. . — Calverton, Maryland, USA: UCSR and Macro international, 2008. — 336 p.
5. Звіт з дослідження рівня обізнаності з явищем торгівлі людьми / Представництво МОМ в Україні. — К. 2013. — 82 с.
6. Позняк А. Тенденции торговли людьми в Украине [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.carim-east.eu/media/exno/Explanatory%20Notes_2013-66.pdf
7. Соціальний аналіз основних чинників торгівлі людьми: реальна ситуація та шляхи запобігання / Алексеева А.В., Галустян Ю.М., Шваб І.А. та ін.; Державний інститут проблем сім'ї та молоді. — К. 2003. — 91 с.
8. Торговля людьми з України з метою трудової і сексуальної експлуатації: проект звіту / Науково-дослідний інститут праці і зайнятості населення. — К., 2003. — 35 с.
9. Запобігання торгівлі дітьми з метою їх використання для примусової праці і сексуальної експлуатації: проект звіту соціологічного дослідження за метою швидкого оцінювання/ Центр соціальних експертиз Інституту соціології НАН України. — К., 2003. — 72 с.
10. Евланов Л.Г. «Теория и практика принятия решений». — М. : Экономика, 1984. — 175 с.
11. Евланов Л.Г., Кутузов В.А. Экспертные оценки в управлении. — М. : Экономика, 1978. — 133 с.
12. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий. — М. : Радио и связь, 1993. — 278 с.
13. Саати Т., Керс К. Аналитическое планирование. Организация систем. — М. : Радио и связь, 1991. — 224 с.

REFERENCES

1. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. Ratification. Retrieved from : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&lang=en [in English].
2. Vlasova, P., Zharova, N., Kholshchevnykova, T., Tyuryukanova, E., Petersen, S.T. (2006). *Est' ly al'ternatyva hastarbayteram? 5 ekspertnykh ynterv'yu* [Are there alternatives to gasterbeiters? 5 expert interviews]. Moscow. Aherentstvo sotsyal'noy ynformatsyy [in Russian].
3. Levchenko, K. B. ta in. (2004). *Zapobihannya torhivli lyud'my* [Prevention of human trafficking]. Kyiv. Milenium [in Ukrainian].
4. *Ukraine Demographic and Health Survey 2007*. (2008). Ukrainian Center of Social Reforms, State Committee of Statistics, Ministry of Healthcare and Macro International Inc. Calverton, Maryland, USA [in English].
5. *Zvit z doslidzhennya rivnya obiznanosti z yavyschem torhivli lyud'my* [Report on research the level of awareness of human trafficking]. (2013). Kyiv, Predstavnytstvo MOM v Ukrayini. [in Ukrainian].
6. Pozniak, O. (2013). Human Trafficking Trends in Ukraine. Retrieved from : http://www.carim-east.eu/media/exno/Explanatory%20Notes_2013-66.pdf [in Russian].
7. Aleksyeyeva, A.V., Halustyan, Yu.M., Shvab, I.A. ta in. (2003). *Sotsial'nyy analiz osnovnykh chynnykiv torhivli lyud'my: real'na sytuatsiya ta shlyakhy zapobihannya* [Social analysis of key factors of human trafficking: actual situation and ways to prevent]. Kyiv: Derzhavnyy instytut problem sim'yi ta molodi [in Ukrainian].
8. *Torhivlya lyud'my z Ukrayiny z metoyu trudovoyi i seksual'noyi ekspluatatsiyi: proekt zvitv* [Human trafficking from Ukraine for labor and sexual exploitation: draft report]. (2003). Kyiv. NDIPZN [in Ukrainian].
9. *Zapobihannya torhivli dit'my z metoyu yikh vykorystannya dlya prymusovoyi pratsi i seksual'noyi ekspluatatsiyi: proekt zvitv sotsiolohichnoho doslidzhennya za metoyu shvydkoho otsynyuvannya* [Prevention of children trafficking for using them in forced labor and sexual exploitation: draft report of sociological research in fast evaluation]. (2003). Kyiv, TSSEP [in Ukrainian].
10. Evlanov, L.H. (1984). *Teoryya y praktyka prynyatyya reshenyy* [Theory and practice of decision-making]. Moscow. Ekonomyka [in Russian].
11. Evlanov, L.H., Kutuzov, V.A. (1978). *Ekspertnye otsenky v upravlenyy* [Expert assessments in management]. Moscow. Ekonomyka [in Russian].
12. Saaty, T. (1993). *Prynyatye reshenyy. Metod analiza yerarkhyy* [Decision making. Hierarchy analysis method]. Moscow. Radyo y svyaz' [in Russian].
13. Saaty, T., Kers, K. (1991). *Analytycheskoe planirovanye. Orhanyzatsyya system* [Analytical planning. Organization systems]. Moscow. Radyo y svyaz' [in Russian].

Стаття надійшла до редакції журналу 06.04.2015.